

TRADITIES OVERLEVEN ONOPGEMERKT: DEEL 1

Bedevoarten van toen - muziekfestivals van nu

‘Op de schoot van het meysken’ in het korenveld (1796) - one-nightstand met een ‘tentsletje’ (2010)

Luc Devriese

Het krantenberichtje anno 2010 liegt er niet om. Een onderzoek reveleerde dat vele bezoekers van de zomerse muziekfestivals niet enkel genieten van de sfeer, de frieten, het bier en zelfs van het (oorverdovende) geluid. De helft van de ondervraagden, zo bleek, had al eens seks op een festival. Bij ongeveer een op vijf ging het om een one-nightstand¹. Zo kwam het dat ‘tentsletje’ plots het nieuwe woord van het jaar werd. Tot ontzetting van de goegemeente, die in datzelfde 2010 heel wat van dat genre op haar bord kreeg.

Zo open en bloot als nu ging het er vroeger niet aan toe, althans niet in de contrareformatorische tijd (17^{de} en 18^{de} eeuw) en tijdens de preutse 19^{de} en de 20^{ste} eeuw tot zowat de jaren zeventig. Uit de verslagen over sommige middeleeuwse processies (de facto bedevaarten in min of meer georganiseerd groepsverband) blijkt echter dat dergelijke evenementen aanleiding konden geven tot heel wat ergere uitpattingen dan de hedendaagse festivals. Berucht in dat verband was de Sint-Lievensprocessie die jaarlijks vanuit de Gentse Sint-Baafsabdij naar Sint-Lievens-Houtem trok². Het is een bekende geschiedenis, die we hier laten voor wat ze was.

61

1 De Morgen, 22/06/2010 (zie afb.). ‘Tentsletje is in Vlaanderen gekozen tot woord van het jaar 2010, meldt Van Dale. Van 16 november tot en met 10 december kon gestemd worden op de tien genomineerde woorden en de publieksnominaties in vijf categorieën. Circa 20.000 mensen brachten hun stem uit’ (Het Laatste Nieuws Update, 2010).

2 Over het verloop van de processie vooral informatief: Gessler, P., De aloude bedevaart naar Sint-Lievens-Houtem. In: *Oostvlaamsche Zanten*, jg. 16 nr. 3, p. 65-73. Deze citeert Alfons Van Werveke, een van zijn voorgangers: ‘Mijne pen weigert de buitensporigheden te beschrijven die toen werden bedreven’. Gessler zelf voegt er aan toe: ‘Nu, wat de pen van A. Van Werveke schroomvallig weigerde te verrichten, zal hierachter geschieden’. Bij dit alles moet men er rekening mee houden dat door tijdgenoten vooral politiek getinte en daardoor niet altijd objectieve verslagen opgetekend werden. Over de brede context van de Sint-Lievensprocessie verschillende bijdragen in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe reeks deel 61, Gent, 2007. Met uitgebreide referenties naar de literatuur over het verloop van de processie in het bijzonder bij Trio, P., *Op wandel met een heilige*. *Ibidem*, p. 83-104.

Enquête bevestigt clichés over festivalbezoekers

BRUSSEL ● De meeste clichés over festivals kloppen: bier is de festivaldrink, er worden vooral frieten gegeten, lichaamshygiëne heeft niet zo veel belang op de wei, en voor veel bezoekers is de sfeer minstens even belangrijk als de muziek. Dat blijkt uit een grootschalig onderzoek dat radiozender Studio Brussel de voorbije maanden uitvoerde met onderzoeksbureau InSites. De twee organisaties ondervroegen 2.552 festivalgangers tussen de 15 en de 45 jaar.

Opvallend zijn vooral de bedprestaties van de festivalgangers. Zo heeft de helft van hen al eens seks gehad op een festival, bij ongeveer een op de vijf ondervraagden ging het om een one-nightstand. (p. 14)

De Morgen 22/06/2010

14

Zomerse muziekfestivals: hedendaagse bedevaarten voor jongeren (Uit de krant De Morgen van 22 juni 2010).



Dat een Gentse stadspoort en de bijhorende poortstraat de naam van Sint-Lieven toegedeeld kregen, was zeker geen toeval. Doorheen die poort trok men via de Gontrode Heirweg naar Sint-Lievens-Houtem. Een zijstraat heet Sint-Lievensdoorgang, maar dat is een vrij recente creatie.

Hallegasten

Bij een eerste hier beschreven evenement ging het er nog relatief bedaard aan toe. Nadat de Sint-Lievensprocessie in 1540 om politieke redenen afgeschaft werd door keizer Karel V, namen andere bedevaarten de plaats in. In de tijd van de aartshertogen Albrecht en Isabella werden oude bedevaartsoorden nieuw leven ingeblazen en ontstonden ook meerdere succesvolle, geheel nieuwe bedevaarten. Vooral de Brabantse plaatsen Scherpenheuvel en Halle kenden enorme bijval. Voor wat deze laatste betreft strekte de aantrekkingskracht tot in het oude graafschap Vlaanderen. Zo ontstond de gewoonte overnachtse voettochten in te richten die op Pinksteren vanuit verschillende Vlaamse streken grote groepen tot in Halle brachten.

Zo ook vanuit Gent en omgeving³. In de 18^{de} eeuw werden die bedevaartgangers in het Gentse Hallegasten genoemd. Ieder jaar vertrokken ze de avond voor Pinksteren - Sinksenavond - te voet, meestal in groep, richting Brussel en Halle. Sommigen deden dat barrevoets. Er waren er zelfs die achteruit marcheerden of die gedroogde erwten in hun schoenen staken. Dat moeten wel uitzonderlijk berouwvolle zondaars geweest zijn, want het Gents Woordenboek van Lievevrouw-Coopman vermeldt 'Halleschoen' als een aanduiding van zeer gemakkelijk schoeisel, de schoenen die de bedevaarders bij voorkeur aantrokken.

Na het voldoen van de nodige vrome plichtplegingen vatten de bedevaarders de terugtocht aan in de avond van Pinksterzondag op maandag. Opnieuw een nachtelijke tocht. Maar ze mochten zich helden voelen want de thuisblijvers, vrouwen en kinderen, bereidden hen een mooie ontvangst voor buiten de Keizerpoort (Brusselse Poort). Een onooglijk steegje nabij die poort uitgevend op de Brusselsesteenweg in Ledeberg, richting Halle, kreeg hun naam opgespeld. De wachtenden lieten het niet aan hun hart komen. De herbergiers plaatsten tafels en stoelen buiten. De traditie wilde dat men bier dronk en schol at. Verkoopsters van hardgekookte eieren en kraakamandels deden goede zaken. Bedelaars en waarzeggers/handlijnlezers probeerden een graantje mee te pikken. De eerste terugkomers werden toegejuicht. Ze waren de helden van het moment, net zoals onze hedendaagse coureurs, marathonlopers en andere straffe sporters. Zo zie je maar dat ook onze moderne uithoudingssporten (om ze zo te noemen) teruggaan op een oude traditie.

Gabriël Celis beschrijft hoe het 'tegemoet gaan' stilaan veranderde in een kermis, waarbij de herbergiers goede zaken deden. Ze hadden geen handen genoeg om *stoopen bier* en *musschen hesp* te bezorgen. Muzikanten waren er ruim genoeg om ten dans te spelen. Talrijke herenrijtuigen en *vigilanten* (huurkoetsen) reden die kant uit. Heerlijke damestoiletten waren er in overvloed. Wat dat betreft, bood enkel de terugkeer van de *paardenkoers van Sint-Denijs* in de Gentse Feesten een vergelijkbaar schouwspel aan. En ook de heren lieten zich niet onbetuigd. Dat vernemen we weerom uit het

3 Gegevens over de Hallegasten gebaseerd op Celis, G., *Het Gentsche volksleven. Gebruiken en plechtigheden naar datum gerangschikt*, Gent, 1924, p. 63; Van Heurck, G., *Les drapelets de pélerinage en Belgique et les pays voisins*, Antwerpen, 1922, p. 177; een ongedateerd en niet ondertekend krantenstukje 'De hallegasten tegengaan' in een reeks *Sprokkels uit het verleden* (Collectie Vliegende Bladen in DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg), een *Wekelijksch praatje* over de Hallegasten en de Keizerpoortbroek in *Vaderland* van 13 mei 1907 en Lievevrouw-Coopman, L., *Gents Woordenboek*, heruitgave, Gent, 1974, p. 496 en 632.



De Doorgang der Hallegasten, een steegje in Ledeberg, leidt naar de kaarsrechte Brusselsesteenweg, die aan het begin van de 18de eeuw de vroegere bochtige weg naar Brussel (nu Oude Brusselse Weg) verving als bedevaartroute.

Gents Woordenboek: een *keizerpoort* was een ceremoniebroek, gewoonlijk voor de eerste maal aangetrokken op de Sinksendagen, toen men naar de Keizerpoort ging wandelen om er de Hallegasten tegemoet te gaan. Alles samen lijkt het een gezellig societygebeuren geweest te zijn.

Voor zover ons bekend, is de Gentse Hallebedevaart al lang verdwenen. Vanuit verschillende West- en Oost-Vlaamse gemeenten vertrekken echter nog jaarlijks bedevaartgangers die de tot 100km afstand stapvoets afleggen in het eerste weekend van mei. In de zestiger jaren van de vorige eeuw werden daar ook meisjes bij toegelaten. In die tijd was dat een enige gelegenheid om met een min of meer verboden liefde op te trekken, of er eentje op te doen⁴. Gedurende enkele decennia bood zelfs een bedevaart van een heel ander type, de IJzerbedevaart, daartoe gelegenheid.

63

Putjens dagen

Voor de Gentenaars lag dichterbij huis een veel bescheidener bedevaartsoord in Sint-Denijs-Westrem net buiten het Gentse schependom, aan de brug van Maalte - Maaltebrugge, nauwelijks enkele kilometer buiten de Kortrijkse poort. De naam ervan, het Putje, is afgeleid van een poel waarin dieven in 1686 een in Kortrijk geroofde kerkschat gooiden. Volgens het volksgeloof waren ze in paniek geraakt toen ze daar een troep schapen zagen knielen voor de put waarin een ciborie gevuld met gewijde hosties lag. Best mogelijk: bij schapen is op de knieën gaan een typisch symptoom van een zeer pijnlijke klauwontsteking die bekend staat als rotkreupel (infectieuze pododermatitis, Frans: le piétin, Engels: foot rot)⁵.

4 Vandenbroeke, C., *Vrijen en trouwen van de middeleeuwen tot heden*, Brussel-Amsterdam, 1986, p. 198.

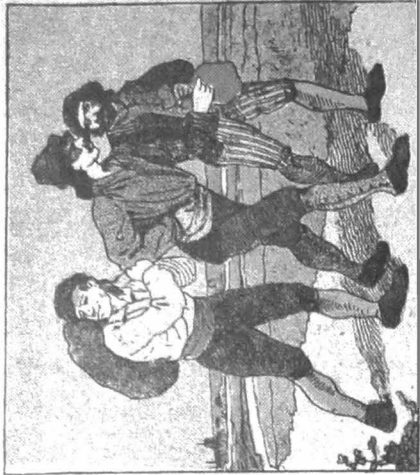
5 Meer waarschijnlijk is de mogelijkheid dat de rovers hun schat in de poel probeerden te verstoppelen (Van Kerschaver, T., De kapel 'het Putje' te Sint-Denijs-Westrem. In: *Heemkring Scheldeveld, Jaarboek 6*, 1976, p. 67-89. In die tijd ontstonden meerdere erg populaire bedevaartsoorden op plaatsen waar kerkrovers of beeldschenders hun buit verstopten in holle bomen en dergelijke (of daarvan verdacht werden). Het schapenverhaal werd kritiekloos overgenomen in Celis, G., *Nood zoekt troost, volksdevotie te Gent (1866-1941)*, Destelbergen,



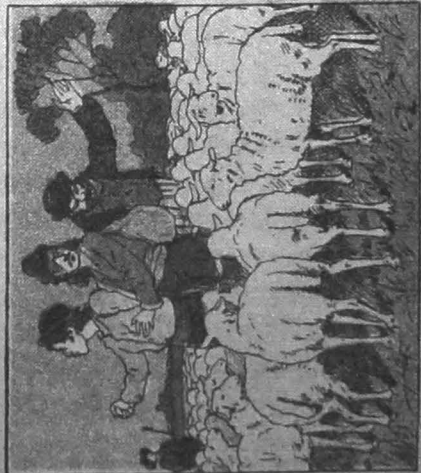
Dans la nuit du 16 au 17 décembre 1686, deux malfaiteurs pénétrèrent dans l'église de Saint-Martin à Courtrai et s'emparèrent des vases sacrés, pendant qu'un troisième faisait le guet dans le cimetière.
L'un des ciboires renfermait des Hosties consacrées.



Le bruit de ce vol sacrilège fut répandu dans toute la ville, et les magistrats s'empressèrent d'envoyer de tous côtés des courriers pour rechercher les impies malfaiteurs.



Ceux-ci, munis de leur butin enfermé dans deux sacs de voyage, avaient eu hâte de retourner à Gand, — où ils avaient leur demeure.



Arrivés à l'endroit nommé Maltebrugge, ils rencontrèrent un berger avec son troupeau. — Ils voulurent poursuivre leur route, lorsqu'ils se virent soudain entourés par les moutons qui leur barraient le chemin.



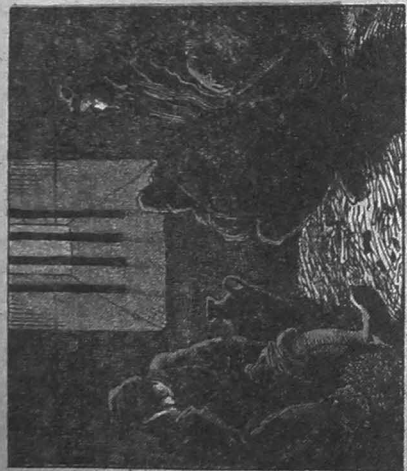
Les moutons pliant les genoux, adorèrent le divin Créateur que les criminels portaient sur eux, en hâtant tristement comme à ils ressentait de la douleur de l'outrage fait à leur Dieu.



Les voleurs, saisis de frayeur à cette vue, prirent la fuite et, comprenant la cause de ce prodige, ils se débarrassèrent au plus tôt du ciboire qui renfermait les Saintes Hosties et le jetèrent dans une citerne non loin de là.



Les brelus allaient se prosterner autour du puits. Dieu ayant voulu se servir d'eux privés de raison pour ramener notre foi et montrer sa toute-puissance.



Les voleurs retrouvés sans grande peine furent jetés en prison ; ils avouèrent leur crime et indiquèrent l'endroit où ils avaient jeté les vases sacrés et le ciboire renfermant les hosties consacrées.



En présence des trois malfaiteurs, et d'une foule nombreuse, les prêtres délégués à cet effet par l'évêque de Gand, descendirent dans le puits et retirèrent de l'eau les vases sacrés et le ciboire, au milieu d'une lumière miraculeuse. Ceci eut lieu le 10^e jour après le sacrifice, le 3^e jour de Noël.

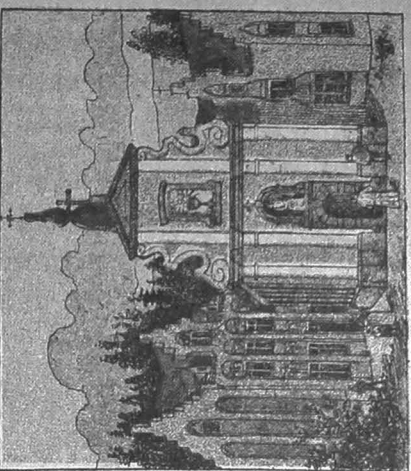


Le monastère de Saint Pierre, près de Gand, recut trois hosties miraculeuses ; les autres furent attribuées à la ville de Courtrai ; Monseigneur Gilbert de Ghisooul, évêque de Tournai, présida solennellement à leur translation.

Avec l'approbation ecclésiastique.



Le T. R. Meur, Vescelineron, abbé de St. Pierre, fut comblé par reconnaissance, une chapelle à l'endroit où les brelus s'étaient prosternés devant le Seigneur.



Le sanctuaire tombait en ruines, lorsque MM. Hobbins et Jos. de-Hemphillie de Gand le firent reconstruire et peindre et rebâtir le chœur et la sacristie en beau style ogival. Les néophytes souffrants boivent encore de l'eau du puits qui furent jetés les vases et qui subsistent encore dans la chapelle.

De jaarlijkse viering van het 'mirakel' gebeurde in de vorm van een 'novene', een negen dagen durende aanbidding. Zeer gelovige mensen - en ook wel minder gelovigen (zoals we zullen zien) - voelden zich geroepen om meerdere opeenvolgende dagen, tot negen keer zelfs, de bedetocht (beeweg) naar Maalte te ondernemen. In de bij de put horende kapel konden ze min of meer miraculeus water drinken.

De bedevaart was omstreden en werd enkele keren verboden, niet omwille van het gedrag van de bedevaarders, maar vanwege conflicten tussen de verschillende geestelijke overheden die zeggenschap (en inkomsten) claimden. Het evenement werd telkens opnieuw ingesteld, tot grote vreugde, zo schrijft Prosper Claeys, van de herbergiers, de rijtuigverhuurders en de danszaaluitbaters van het stilaan groeiende voorstadje buiten de Kortrijkse poort. Tijdens de novene in juni, de 'Putjensdagen' (in het Gents: Putsensdagen) vooral op zondag en maandag, zag de Kortrijkse Steenweg zwart van het volk, te voet, te paard of in rijtuigen. Nog steeds volgens Claeys, bezochten de bedevaarders eerst de kapel en vervolgens de cabarets en de guingetten.

"Den grooten hunger maekt al wat men eet smaekelyk"

De hoofdbrok van deze bijdrage over de oude bedevaarten is gebaseerd op een aflevering van de vlugschriftenreeks De Syssepanne van Karel Broeckaert die verscheen in 1796⁶. Onder de titel *D'Hallegasten - de Putsensdaegen* trekt Broeckaert van leer tegen de bedevaartpraktijken in zijn tijd. We krijgen een verhaal te lezen dat nergens elders in de geschriften van die tijd te vinden is, zeker niet in de overtalrijke devote boekjes, tenzij in bedekte termen, en dan nog heel kort, of in sommige donderpreken. Hierbij moeten we wel voor ogen houden dat Broeckaert niet bepaald beticht kan worden van klerikale sympathieën. We geven de tekst weer in de sterk Gents getinte taal van de auteur van Jellen en Mietje. Die taal is in gedrukte versie vrij uniek voor die tijd, en vooral in de dialogen ongewoon levendig.

Bekent my dat het de godvrugtigheyd niet en is die u hier toe aenport. maer wel dikwils eene heele andere beweegreden. Hoe worden die be(devaart)wegen (voor)geschotteld? Zy worden geschotteld gelyk of gy die schottelde in uwen jongen tyd, uw kinders volgen u gelyk of gy hun voorging. Men begint met zig het woord te geven, men gaet van huys al of'er niets te geschieden stond, en men ontmoet zig (elkaar) buyten de (stads)poort, als by geval (toeval). Men stapt maer stillekens aen, en gelyk of men veel te zeggen heeft, schynt den weg al veel te kort.

1941, p. 83 en in Claeys, P., Processions et pèlerinages. In: *Pages d'histoire locale gantoise*, deel III, Gent, 1894, p. 43-45. Bij Van Kerschaver vooral gegevens over de bouwgeschiedenis van de 'putkapel'; bij Claeys meest over de kermisfeer. Van de cabarets en guingettes blijft enkel nog het Châlet de Maalte en bijhorend hotel 't Putje over. Aanzienlijk meer details en illustraties in Delbaere, E., *Sint-Denijs-Westrem in beeld*. Deel 6. Maaltebrugge., Gent, 1983, p. 10-27.

6 De tekst is gedateerd 3 prairal van het (revolutionaire) jaar IV (zondag 22 mei 1796). Hier overgenomen uit Jacob, A., *Karel Broeckaert. Den Jongen Tobias*, Antwerpen, 1924, p. 11-19.

Ter plaets gekomen zynde, men doet om het welstaen (zoals het hoort) een kort gebed, om den tyd in 't wederkeeren te verlingen, een gebed welkers verdienste geschat volgens de zuyvere meyninge met welke zy uytgesproken worden, ieder een ligt kan waerdeeren.

Men gaet van daer in d'herberg, de violen ronken, en de voeten j(e)ukken al om te danzen. Men danst, den tyd vervliegt God weet hoe, 't word laet, men moet vertrekken en men koopt taerten, men neemt zyn provisie, en men komt naer stad. De koorevelden, de boschkens lokken aen om neer te zitten, men is vermoeyt van danzen en den hongert prikkelt. Men gaet eenige stappen ver in een koornveld en men zet zig neer, ten gemakkelykste mogelyk. Men heeft geen taeffel, maer ,er word haest in voorzien, men eet op den schoot van het meysken, en haeren voorschoot dient tot hammelaeken (tafellaken). Den grooten honger maekt al wat men eet smaekelyk. Eyndelingen de maelyd gedaen zynde, men begint te jokken, te spelen en te lachen, zoo lang tot dat men ten lesten de taeffel om verre werpt, en negen maenden naerdien vallen de brokkelingen in 't huys van de ouders, die hun kinders zulke be(e)wegen toelaeten.

Zekerlyk en strekken die Be(de)wegen maer ten meerderen deele tot wandelfeesten of partyen van debautie (débauche); het zyn overblyfzels van de Pelgrimagiën der Heyden, die de Kerke tot een nut willende keeren, eventwel heeft tragten te vernietigen.

67

Voor al jongeren en in de lente en de zomer

Meerdere kroniekschrijvers vermeldden dat het vooral jongelui waren die zich er door niets of niemand lieten van weerhouden om gezamenlijk op bedevaart te gaan⁷. Bij de ouderen verliep zo'n lange voettocht soms minder aangenaam. Karel Broeckaert laat zijn alter ego van leer trekken tegenover zijn favoriete slachtoffer, de bekrompen, ouderwetse kleinburger Gysken, die net als zijn zoon Tobias naar Halle stapte:

Dat een jongheyd zig nog aen die gekheden overgeeft, ,t dient voor een wandeling, maer voor een man van uwe jaeren wat kan het u bybrengen als ongemakken? Je trok naar Halle ... om troost voor uwe zeere beenen, en je bent wedergekeert met een inflamatie die u zeven weken heeft doen 't huys blyven. Maer, zo zegt Gys, 't kwaed wêre heeft 'er ook vele toe gedaen; 'k en hêd van al myn leven zoo weten regen en waeyen, 'k was nat tot op myn hemde, en 't waeter liep langs myn broek uyt, gelyk een gotte. G'en zoêd niet gelooven hoe dat dat vermoet, en 't ergste van al, es dat'er onder den weg niemendalle te krygen nes, dikwils zoo vele niet, dage een hutteken vind om te

7 Veel 'knechteraege' (jonge mannen uit de lagere regionen van de ambachtswereld), schrijft Marcus van Vaernewijck in zijn *Van die Beroerlicke Tijden* (in de uitgave van 1873, deel II, p. 293).



Toegang vanuit de Ekkergemstraat tot het Gentse Heilig Bloedstraatje, waar de Heilig-Bloedkapel stond. Nu is dat een doodlopende steeg.

schuylen, en een handvol strooy om te slaepen.

Het zal wel geen toeval zijn dat de meeste succesvolle bedevaarten doorgingen in de maanden mei en juni. De meimaand werd zelfs tot Mariamaand gepromoveerd door de kerkelijke overheid. Jong en oud, en uiteraard vooral jong, wilde wel eens uit de band springen na de koude wintermaanden. Die hadden ze niet zelden immers in precaire levensomstandigheden, zonder veel verwarming in slechte behuizing en met slecht bewaard voedsel, nauwelijks overleefd. De kerk probeerde het bedevaarten in goede banen te leiden, maar ze kon niet voorkomen dat dit vooral voor jongeren gelegenheden waren om de teugels te laten vieren.

Beter binnen de stadsmuren blijven

Sommige geestelijken probeerden de bedevaarten buiten de stad in te perken. In Gent hielden de augustijnen de beste alternatieven ter beschikking. In hun kerk konden ze uitpakken met een replica van O.L.V. van Halle en zij waren de promotoren van een plaatselijke Heilig-Bloedverering die een stek gevonden had in het Heilig - Bloedkappelletje op Ekkergem binnen de stadsmuren⁸. De sociale controle was er

⁸ Daem, M., Het Heilig-Bloedkappelletje, Ekkergem-Gent & Pilsnack. In: *Oost-Vlaamse Zanten*, jg. 69 (1994), p. 141-176.

veel gemakkelijker. Geen sprake ook van werkverlet of uitzinnige inspanningen en uitspattingen. Broeckaert laat dan ook een pater augustijn aan het woord:

Hy preektege dat gy en uws gelyke dwaeze menschen zyt die door verre omwegen wilt gaen zoeken het gene gy zoo gemakkelyk 't huys vinden kunt. Hysprak veel van d'Halle-gasten, en nog meer van de Putsens daegen. Ik moet u bekennen, aendagtige toehoorders, zeyd hy, dat ik niet en bezeffe welk een slag van devotie de uwe is: gy verlaet uw beroep, uw huysgezin, om ten koste uwer gezondheid, in de heete zomer daegen een Maria beeld te gaen groeten, daer (terwijl) gy hier de schoonste en welgemaekste in uwe stad hebt, daer gy hier in onze Kerke de zelfste aflaeten van Halle verdienen kunt. Gy loopt in de Putsens daegen verscheyde keeren dien weg op en af, daer gy hier het Heylig Bloed-kappelleken hebt dat voor verdiensten en aflaeten aen het kappelleken van Maelter-brugge niet wyken moet.

Het kon ook zonder bedevaart. De jaarlijkse kermis, traditioneel één per parochie, is natuurlijk het voorbeeld bij uitstek op plaatselijke schaal van een religieus feest - de kerktoewijding aan een heilige - dat uitgroeide tot een louter profaan gebeuren. Dat ker(k)mis afgeleid is van kerkwijding, komt in het Waals-Picardisch nog duidelijker tot uiting dan in het Nederlands: 'ducasse', van de Latijnse term dedicatio (toewijding).

Ze is naar Bergenkruis op bedevaart geweest

Het Putje was lang niet het enige kleine en toch populaire bedevaartsoord. Her en der waren er dergelijke gelegenheden. Sommigen hielden eeuwenlang stand, anderen kenden slechts enkele decennia succes. Nog een populaire plek in het Gentse in de aard van het Putje, was Bergenkruis te Destelbergen. Dat oord kwam slechts en vogue in de tweede helft van de 19^{de} eeuw⁹. Het trok, zoals we zullen zien, een tijdlang blijkbaar een ander publiek dan Halle en Sint-Denijs. In de laatste jaren van de 19^{de} eeuw ging het er ook minder vroom aan toe dan in het Onze-Lieve-Vrouwbedevaartsoord te Oostakker, eveneens uit die tijd. Daar hielden de geestelijkheid en de katholieke organisaties vanaf het begin de touwtjes stevig in handen.

Vandaag is de Destelbergense bedevaartplaats vooral in de gemeenten in het noordoosten van Gent bekend, maar omstreeks 1900 trokken ook Gentenaars er graag naar toe. De tocht vanuit de stad naar Bergenkruis werd bij voorkeur in de nacht voor Hemelvaartdag ondernomen, vooral door *les jeunes gens de la classe ouvrière et les amoureux*, zo schreef bedevaartspecialist Emile Van Heurck¹⁰. De feestdag valt altijd op donderdag en traditioneel werd op de Kouter de avond daarvoor een publiek concert gehouden. Na het concert vertrokken de meeste Gentse 'pseudo-pélerins', zoals Van Heurck ze betitelt, dan ook van op die plek door de Dampoort en over de Dendermondsesteenweg richting Destelbergen. Ver was het niet.

9 De Grauwe, J., *Het verhaal van Bergenkruis*, Destelbergen, 2001, pp. 24. Met referenties naar de auteurs die de onbetrouwbaarheid van gegevens over veel oudere antecedenten van de bedevaart aantonen, onder andere beweringen als zou deze nog naar de Sint-Lievensprocessie teruggaan.

10 Van Heurck, E., *Les drapelets ...*, Antwerpen, 1922, p. 93.

Maar dan begon het. De rest van dit verhaal ontleen we aan dezelfde Van Heurck (in vertaling). 'De dagen zijn lang en mooi en nauwelijks zijn de bedevaarders buiten de stad of ze barsten los. Ze begaan excentriciteiten (*se livrent à mille excentricités*), roepen en tieren, plunderen de velden, beschadigen de bomen. Intussen geraken verliefde koppeltjes verwickeld in bezigheden van een ander type, een type waarvan de gevolgen pas later zichtbaar worden. Zo komt het dat wanneer een fabrieksmeisje aan het eind van de zomer zwanger blijkt, ze in Gent gewoonlijk als commentaar krijgt: 'Ze is naar Bergenkruis op bedevaart geweest'. Wanneer de bende jongelui (*la troupe de jeunes gens*) ter bestemming komt, blijft het even turbulent aan toe gaan. De offerbussen krijgen dan wel eens wat anders te slikken dan de gebruikelijke offergaven. De gebeden klinken meestal niet al te katholiek (*pas souvent canoniques*). De omstaanders worden beschimpt en betreurenswaardige vandalenstreken worden bedreven'.

Niet te verwonderen dat de ernstige Van Heurck in deze *procession licencieuse* een analogie herkende met de toen al lang verdwenen Sint-Lievensprocessie. In hoeverre de Antwerpse auteur of zijn Gentse informant - hij moet er een gehad hebben - hier bij de waarheid blijft, weten we niet.

Hoe het ook zij, de zaken escaleerden. In 1898 werd het kruis zelfs in brand gestoken. Dat gebeurde echter niet tijdens de bedevaartnacht, maar enkele weken voordien. Deze heiligschennis verwekte een schandaal dat vooral in de Gentse katholieke kranten uitvoerig aan bod kwam. Zoals gebruikelijk in die tijd werd het geval op de spits gedreven. De liberale kranten gaven geen commentaar, maar één er van, 'Vaderland', lag misschien mee aan de basis van het incident, of werd althans daarvan beschuldigd. In de socialistische 'Vooruit' beweerde iemand dat de katholieken de brand zelf hadden aangestoken. De katholieke *Landwacht* en andere bladen van dezelfde strekking reageerden heftig. Een inschrijving werd geopend die in enkele weken tijd een grote som geld opbracht. Hiermee zou het bedevaartsoord beschermd en verfraaid worden¹¹.

Wellicht hielden de baldadigheden op na het incident met het kruis. Het concert op de Kouter ging in 1898 niet door en vanaf dat jaar werd de bedevaart door katholieke groepen en de geestelijkheid in handen genomen en georganiseerd¹². Voor de gelovige Destelbergenaars en de bewoners uit de wijde omgeving is en blijft Bergenkruis een rustigen intiemgebedsoord. De lokale geschiedschrijver Florimond De Visscher schetste

11 Volgens *Het Volksblad van Gent* (jg. 1898, 29 juni) gebeurde de brandstichting in de nacht van maandag op dinsdag (27 – 28 juni). In *De Landwacht* (jg. 1898) verschenen vanaf 2-3 juli commentaren ('De beeldstormerij van Bergenkruis') tot 18 augustus ('De goddeloosheid en Bergenkruis') en lijsten met namen van de milde schenkers. Volgens dat blad viel de brandstichting samen met een hatelijk artikel in het liberale *Vaderland*, maar die tekst betrof enkel Oostakker-Lourdes. De insinuerende brief verscheen in de *Vooruit* van 13 augustus. *La Flandre libérale* repte met geen woord over Bergenkruis. Evenmin is in de kranten uit die periode iets te vinden over de toestanden die Van Heurck beschrijft. Het traditionele concert op de Kouter werd dat jaar afgelast, noteerde *Vaderland* in een kort berichtje. De krant betreurt dat de simpele mensen daardoor een mooi gratis concert missen, maar geeft geen reden aan voor de breuk met de traditie.

12 Schepens, E., Enquête Bergenkruis. In: *Jaarboek Oost-Oudburg*, jg. 39, 2002, p. 309-316.

in 1962 een typisch beeld van de profane kant van het gebeuren op Hemelvaartdag. Wel een kermisje maar geen excessen. We geven het weer in zijn woorden¹³.

Op den dag van Bergenkruis heeft ook ieder jaar een kermis, beter (gezegd) Vlaamse foor, plaats. Langs beide zijden der dreef staan tenten en kramen met allerlei snoeperijen, bijzonder gekend: macrons, wafels, oliedotsen, gezouten en gerookten vis, enz... Wanneer ge op O.L.H. Hemelvaartdag naar Bergenkruis gaat, waarde lezer, vergeet dan hoegenaamd niet een witvis (wijting) of een schurre te kopen. Ikzelf heb dit nog nooit gemist, want wie geen witvis heeft meegebracht, heeft Bergenkruis niet bezocht!

Met dank aan Adrien Brysse voor de digitalisering van de Broeckaerts teksten, aan André Verbeke voor de illustratie bij 'Putsens dagen' en literatuurtips in dat verband en aan Miet De Grootte en Louis Gevaert voor inlichtingen over de situatie rond Bergenkruis.



Bergenkruis te Destelbergen met iets wat niet mocht ontbreken op een min of meer druk bezochte bedevaartplaats: een kraam met droge wijting. Hier met zeer deftige klanten (Collectie Documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).

¹³ De Visscher, F., *Destelbergen. Oord van rust en landelijke schoonheid*. Herwerkte uitgave (L. Gevaert), Destelbergen, 2009, p. 67.